

Rady za půl bilionu

Sobotkova vláda dobývá vliv ve státních podnicích stejně jako ta Nečasova

□ JAROSLAV SPURNÝ, JAKUB HEIN / FOTO MILAN JAROŠ

Trafiky v dozorčích radách státních podniků byly jednou z hlavních příčin pádu předchozí vlády Petra Nečase. Podle zpráv tajné služby BIS je politický vliv v těchto dozorčích radách hlavní příčinou neprůhledného rozhazování státních peněz skrze předražené zakázky. Navíc je tu dlouholeté podezření, že státní firmy – jejichž celkový roční obrat dosahuje šesti set miliard korun – jsou penězovodem korupčních financí do stranických pokladen. Vláda Bohuslava Sobotky deklaruje, že bude dozorčí rady obsazovat tak, aby se podezření omezila na minimum. Zatím se jí to nedaří. Asi největším rizikem jsou lidé dosazení do rad ministrem financí Andrejem Babišem.

Nebýt jako oni. Nebo být?

Od nástupu vlády Bohuslava Sobotky bylo vyměněno v dozorčích radách klíčových státních podniků a ve funkcích, které mají zásadní vliv na chod podniku šedesát lidí, dvě třetiny z celkového počtu postů v těch největších firmách. Stručná statistika říká, že tři čtvrtiny nových členů tvoří politici a jim podřízení státní úředníci a zbytek zaměstnanci podniků nebo odborníci. Nová vláda tedy obsazuje dozorčí rady podle podobného klíče, jako to dělaly kabinet pod vedením ODS, a samozřejmě hrozí, že státní podniky budou nadále řízeny tak, jako tomu bylo od dob opoziční smlouvy, kdy si politické strany porcovaly vliv na státní podniky. Politici a státní úředníci budou dál rozhodovat o hospodaření podniků, jejichž tržby tvoří čtvrtinu celé české ekonomiky.

V minulém desetiletí přitom najdeme stovky případů velmi podezřelého chování státních firem, které vzbuzovalo pocit, že státní zakázky jsou prolezlé korupcí. Šedesát procent zakázek zadávaných těmito firmami šlo mimo veřejnou soutěž. Občanské iniciativy vypracovaly za tu dobu řadu analýz. Podle nich byly například stavby tří uhelných elektráren, do nichž investoval ČEZ sto miliard korun, předražené až o třetinu. Stejně procento navíc se podle těchto analýz investovalo do staveb dálnic, které v letech 2006–2012 spolky osmdesát miliard korun. Najdeme desítky mediálních článků a rozborů, jež ukazují indicie o rozhazování peněz u Lesů ČR nebo Čes-

Neznám a vylučuji – no vlastně trochu znám. (Vicepremiér Babiš)

kých drah. Většinu projektů schvalovaly právě „politické“ dozorčí rady a vzniklo pochopitelné podezření, že politici prostě rozkrádají stát – koneckonců s touto propagandistickou rétorikou uspělo ve volbách nepolitické hnutí ANO Andreje Babiše. Zároveň je nutné dodat, že ani přes dlouholetá upozorňování BIS na politický a klientelistický vliv ve státních firmách a snahu policie, která vyšetřovala desítky podezření na zpronevěření státního majetku, nebyl dosud nikdo obviněn.

Stát dnes připravuje například energetickou koncepci, v níž půjde o další mnohamiliardové koncepce. Přestavba Jaderné elektrárny Dukovany, dostavba rozvodných sítí za desítky miliard korun, státní Čepro miní koupit za čtyři až pět miliard rafinerii Kralupy od polského Unipetrolu, na stavbu dálnic půjde letos a příští rok třicet miliard korun. Připravují se další desítky projektů, objem zakázek, které státní firmy zadávají, se ročně pohybuje kolem dvou set miliard korun.

„Výběr lidí do dozorčích rad by měl být řízen zákonem, což je na západ od nás běžné,“ tvrdí analýza nevládní iniciativy Rekonstrukce státu, které ještě před vol-

bami slíbilo skoro sto padesát současných poslanců, včetně premiéra Sobotky či ministra financí Andreje Babiše, že zákon připraví. A že do doby, než vznikne, se bude výběr řídit doporučením nevládních expertů, podle něhož by politici a státní úředníci měli tvořit pouze třetinu dozorčích rad, zbytek by měl náležet zaměstnancům a nezávislým odborníkům. Do rad by také samozřejmě neměli být jmenováni lidé podezřelí ze střetu zájmů nebo ti, jejichž minulé působení nedává záruku férovosti rozhodování.

Známosti a zájmy

Prvním formálním krokem, jímž se Sobotkova vláda snaží odstranit podezření, že dozorčí rady jsou převodovou pákou mezi firemními penězi a pokladnami politických stran, je usnesení, že místa jsou zapovězena činným poslancům a stranicům, kteří opouštějí vlivné politické funkce.

Druhým je zřízení vládního výboru pro nominace dozorčích rad. Instituce má tři členy vybrané podle politického klíče – za každou koalici stranu v ní zasedl jeden člověk – a od března letošního

roku prošlo její prověrkou šestačtyřicet nových členů dozorčích rad. Jmenování další velké várky politiků a státních úředníků však tato kontrola nezamezila.

Většinu státních podniků spravuje ministerstvo financí, a je proto pochopitelné, že převážnou část nových jmen dodal a po doporučení nominačního výboru schválil Andrej Babiš. Zřejmě největší dohady způsobí jmenování několika členů dozorčí rady strategických energetických státních firem Čepro a Mero. Především ta první je významným obchodním partnerem Babišova Agrofertu. Noví členové dříve působili ve firmách jako Unipetrol, Paramo, Lovochemie či Česká rafinérská v době, kdy je Andrej Babiš vlastnil nebo ovládal skrze své lidi. V tu dobu byli členy dozorčích rad či představenstva těchto podniků například Ivan Souček, Stanislav Bruna nebo Otakar Krejsa – a ty Babiš jmenoval nyní do dozorčích rad společností Čepro a Mero.

Babišovu Agrofertu klesl loni zisk jeho českých podniků řádově o stamiliony korun. Jde hlavně o firmy, které dodávají Čepu biopříměsí do pohonných hmot. Těmto Babišovým společnostem by například finančně pomohlo, kdyby mohly dodávat příměsí i do rafinerie Kralupy. Tu vlastní polský Unipetrol a Poláci mají s Babišem napjaté vztahy a biopříměsí od něj nekupují. Babiš už oznámil, že stát chce skrze Čepro kralupskou rafinerii koupit. Pokud by to vyšlo, mohla by se tím otevřít cesta Agrofertu do této firmy – a to jsou řádově stamilionové zakázky pro kalendářní rok. O všech výše popsaných transakcích budou samozřejmě spolurozhodovat i Babišovi jmenovaní lidé.

„To je úplná hloupost, co mi říkáte. A ty lidi skoro neznám a úplně vylučuji, že bych je prosazoval kvůli zájmům Agrofertu,“ brání se ministr financí. Jak tedy na ta jména přišel, když je skoro nezná? „No trochu je znám, s některými jsem se setkal v minulosti a znám jejich odbornost a doporučil mi je taky šéf Čepu,“ vysvětluje Babiš. Jan Duspěva, kterého do funkce šéfa Čepu jmenoval ještě Miroslav Kalousek a nedá se považovat přímo za Babišova muže, debatu o kandidátech potvrzuje. „Ano, mluvili jsme o nich. Víte, v petrochemii neexistuje zrovna nabídka odborníků, kteří by úplně míjeli podnikání pana Babiše,“ říká Duspěva. Podezření na střet zájmů připouští i premiér Sobotka. Proč tedy do výběru nezasáhl při koalicičních jednáních, při nichž politici kandidáty vybírají? „Máme tu nominační výbor, který je schválil, to je pro mě rozhodující,“ argumentuje Sobotka.

Lidé, kteří tomu rozumí

Z čtyřiceti šesti nových jmen navrhl a pak definitivně stvrdil většinu ministr financí. Jde o jemu podřízené úředníky

z ministerstva nebo členy jeho hnutí. Třeba jeho náměstka Lukáše Wagenknechta, neúspěšného poslaneckého kandidáta za ANO Jiřího Tyce, v osmi dozorčích radách funguje úředník ministerstva financí Petr Blažek atd. „Do dozorčích rad navrhuji lidi, ke kterým mám důvěru a u nichž vím, že mají odbornou způsobilost,“ vysvětluje ministr svou volbu. A proti Babišovým nominantům nemá nic ani premiér Bohuslav Sobotka. „Máme za vedení podniků politickou odpovědnost, je tedy logické, že tam jmenujeme své lidi,“ říká.

Ani premiér, ani ministr financí si nemyslí, že by kopírovali praxi předchozích vlád. „Nedáváme tam žádné politické fi-

MÁME ZA TY FIRMY POLITICKOU ODPOVĚDNOST, TAKŽE TAM CHCEME SVOJE LIDI.

Premiér Bohuslav Sobotka

gury za odměnu, ani někoho, kdo by kradl, to se dělo dřív, našimi nominanty jsou lidé, kteří problematicke rozumí,“ tvrdí ministr Babiš. Tohle přesvědčení nesdílí iniciativa Naši politici, jež udělala analýzu předchozích působení nových členů dozorčích rad. U osmnácti – což je skoro polovina ze všech jmenovaných – zjistila překážky, jako je třeba studium plzeňské právnické fakulty za „urychlené“ dva roky, obvinění z trestného činu, podezření ze zneužití dotace nebo členství v dozorčích radách krachujících společností. Jde o čerstvou analýzu, kterou se iniciativa chystá předložit politikům i veřejnosti, a zatím tedy nebylo možné s ní konfrontovat členy nominačního výboru.

Zákon, který by přesně určil kritéria výběru radních, se měl podle původního plánu dostat tento měsíc do připomínkového řízení jednotlivým ministerstvům. Zatím se tak nestalo. „V současnosti probíhají v této věci jednání,“ odpovídá tiskový mluvčí ministerstva financí Radek Ležatka na otázku, co bude s normou dál. „Další postup i časové hledisko jeho schválení je v současnosti velmi těžké předjímat.“ ■

Jakub Hein je spolupracovníkem Respektu.

ŽÁDNÁ VĚDA Beze strachu

Jako by si v poslední době obchodníci na finančních trzích po celém světě notovali referenční české kapely Chinaski: „Polevím z vysokejších otáček, pohoda, klídek, tabáček...“ Ze světa financí zmizel strach. Je to přitom mechanismus motivující k omezení rizika, takže ze zmizení strachu jde trochu strach.

Pro ekonomy je ztělesněním strachu volatilita, kolísání cen akcií, dluhopisů, měn nebo čehokoli jiného, s čím se obchoduje na trzích. Hlavním „indexem strachu“ je pro finančníky indikátor volatility amerických akcií známý pod zkratkou VIX. Dlouhodobá očekávaná průměrná kolísavost akciového trhu v ročním časovém horizontu dosahuje 20 procent. V nevyjatejších okamžicích poslední finanční krize vystoupala až na 80 procent. Poslední tři roky ovšem neustále klesá a dnes se pohybuje jen těsně nad 10 procenty. Podobně se kolísavost snížila také na trhu s dluhopisy i měnami. Strach je teď menší než v letech před finanční krizí.

Nemalou měrou k tomu přispěly centrální banky. Jejich podíl na uhašení požáru finanční krize a zmírnění popálenin v reálné ekonomice je nesporný. Peníze, jimiž zaplavily svět, zmírnily propad ekonomiky, aniž by způsobily inflaci, čehož se mnozí obávali. Již od začátku však bylo jasné, že stejně důležitým okamžikem bude návrat měnové politiky do normálních kolejí. Člověk, který zažije nějaký otřes, potřebuje pomoc, pak by se ale měl zase postavit na vlastní nohy. Mnohé ekonomiky na obou březích Atlantiku se již velmi dobře zotavily, přesto nad nimi centrální banky drží ochrannou ruku. A finanční trhy se přestaly bát.

Před tímto posledním krizí se mluvilo o úspěchu ekonomie, která dokázala zkrotit kolísání trhů (Great Moderation). Jenže další vývoj dal za pravdu spíše Hymanu Minskému, podle něhož příliš mnoho klidu ekonomice nesvědčí. Rostoucí trhy s minimálními výkyvy ukořelují investory, kteří začnou více riskovat a často se i více zadluží. O to horší bývají následky, když se situace otočí. Příliš klidu plodí destrukci.

Centrální banky umějí poznat, kdy se přehřívá reálná ekonomika, stále se ovšem ostýchají posoudit, zda se nepřehřívají finanční trhy. Ze současného klidu na trzích už trochu mrazí.

DAVID MAREK
Autor je ekonom.

PRŮSTÍ TÝDEN PÍŠE
SAŠA UHLOVÁ